

Muzeylər tarixi keçmişimizin saxlanc yeridir

Müxtəlif dövrlərə aid qiymətli əşyaların, sənət nümunələrinin saxlanc yeri olan muzeylər uzun tarixi inkişaf mərhələsi keçib. Ölkəmizdə rəsmi şəkildə muzeylər yaradılana kimi tarixi, bədii, eləcə də mənəvi əhəmiyyət kəsb edən bu sənət nümunələri şəxsi kolleksiyalarda, saraylarda, məbədlərdə saxlanılırdı.

XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin intibah dövrü oldu. Ölkənin ictimai-siyasi, sosial həyatında baş verən hadisələr, yaradıcı təfəkkürə sahib maarifpərvər ziyalı mühitinin formalaşması, sürətlə cərəyan edən proseslər Azərbaycanda yeni bir dövrün başladığından xəbər verirdi. Elə həmin illərdə - 1896-cı ildə Cəlil Məmmədquluzadə Nəhrəm kəndində fəaliyyət göstərən məktəbin nəzdində Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi yaradıldı. Muzeydə Azərbaycanın, o cümlədən Naxçıvan diyarının mədəniyyətinə aid maddi-mədəniyyət nümunələri toplandı. Demək olar ki, bu təşəbbüslə də Azərbaycanda muzey işinin əsası qoyuldu. Muzeylərə sadəcə olaraq qiymətli əşyaların, maddi sərvətlərin saxlanc yeri kimi baxmaq düzgün deyil. Burada qorunan hər bir eksponat xalqın çoxəsrlik tarixini, qədimliyini, milliliyini əks etdirir. Əslində, muzeylər elm, maarif müəssisəsidir.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan Demokratik Respublikasının mövcud olduğu dövrdə Bakıda "Müstəqillik muzeyi" fəaliyyət göstərməyə başladı. 1920-ci ildən Azərbaycanın bir çox şəhərində - Gəncə, Naxçıvan, Lənkəran və Şəkiddə tarix-diyarşünaslıq muzeyləri yaradıldı.

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi 1920-ci ilin iyun ayında Azərbaycan SSR Xalq Maarif Komissarlığının məktəbdənəkar işlər şöbəsində yaradılmış "Muz-

eksurs" yarımşöbəsinin nəzdində "Doğma diyarın tədris muzeyi - İstiqlal" təşkil edildi. Tarix Muzeyinin yerləşdiyi bina məşhur sahibkar, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin və ailəsinin yaşayış evi olub. Qeyd edək ki, Tağıyev sarayının inşasında 270 nəfər mühəndis, memar, dülgər, nəqqaş və başqa ustalar çalışmışdı. Sarayın daxilindəki bütün avadanlıq Rusiyadan, Fransadan, Amerikadan, Almaniyadan gətirilib.

Muzey 1920-ci il oktyabrın 25-də Azərbaycan Dövlət Muzeyi adı ilə fəaliyyətə başlayıb, 1921-ci ilin may ayından ilk ziyarətçilərini qəbul edib.

Yarandığı ilk dövrdə burada tarix, arxeologiya və etnoqrafiya, botanika və zoologiya, minerologiya və geologiya, təsviri incəsənət və bədii sənət, xalq təhsili, köməkçi tədris müəssisələri şöbələri, eləcə də Azərbaycan Doğma Diyarın Tədqiqi Cəmiyyəti və Qədim abidələrin mühafizəsi komissiyası fəaliyyət göstərirdi. 1923-cü ildə yaradılan və muzeylə sıx əlaqədə olan Azərbaycan Tədqiq və Təəbbüb Cəmiyyəti muzeyin tərkibindəki cəmiyyət və komissiyaları özündə cəmləşdirib. 1925-ci ildə XMK Kollegiyasının təsdiq etdiyi Azərbaycan Dövlət Muzeyinin "Əsasnamə"sinə görə, onun strukturunda edilən dəyişiklik əsasən tarix-etnoqrafiya, incəsənət, biologiya, geologiya şöbələri, Qafqaza və Şərqə dair kitabları əhatə edən zəngin kitabxana

fəaliyyətini davam etdirib. Sonrakı illər dövrün tələbinə uyğun olaraq muzeydə dəfələrlə struktur dəyişikliyi aparılıb.

Muzeyin kolleksiyalarında qədim zamanlardan bu günlərədək ölkənin siyasi tarixinin və sosial-iqtisadi həyatının sənədlərinin əsli toplanıb.

Muzeydə diqqətçəkən faktlardan biri də burada əsaslı təmir-bərpadan sonra Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə H.Z.Tağıyevin yeni memorial ev-muzeyinin yaradılmasıdır. Əvvəllər muzeydə bunun üçün yalnız bir otaq (Tağıyevin iş otağı) ayrılmışdı və müəyyən əşyalar, mebel və sairə saxlanılırdı. İndi isə böyük xeyriyyəçinin ailə fotoalbomu əsasında 8 otağı və ona məxsus əşya və mebelləri bərpa edilərək əvvəlki görkəminə qaytarılıb. H.Z.Tağıyevin iş kabinetini, Şərq

zalı, kitabxana, bilyard otağı, yemək otağı, məlumat otağı, Sona xanım Tağıyevanın bəzək otağı - buduar, yataq otağı, təmizlik otağı bərpa edilib. Muzey ziyarətçilərdə məşhur xeyriyyəçinin sosial həyatı haqqında təsəvvür yaradır.

Ziyarətçilərin daha çox marağına səbəb olan Azərbaycan İstiqlal Muzeyi 1991-ci ildə yanvarın 9-da yaradılıb. 1919-cu il dekabrın 7-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin qurulmasının birinci ildönümü münasibətilə elə parlamentin binasında təşkil olunan İstiqlal Muzeyi cəmi bir neçə ay fəaliyyət göstərirdi. 1920-ci ilin 28 aprelində Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra muzey fəaliyyətini dayandırdı.

Muzey öz fəaliyyətini 71 il sonra müstəqilliyimizlə birlikdə bərpa etdi. 1919-cu ildə yaradılan muzeydən heç bir eksponat qalma-

sa da, yenidən fəaliyyətə başlayan muzey "İstiqlal" adını alaraq, birinci muzeyin mənəvi varisi oldu.

İstiqlal Muzeyində rəsm və heykəltaraşlıq əsərləri, xəritələr, şəkillər, kitablar, pul əskinasları və başqa eksponatlar nümayiş etdirilir. Muzeyin ekspozisiyasında müxtəlif tarixi hadisələrə aid maraqlı tematik sərgilər və tədbirlər keçirilir.

Mənəvi dünyamızın ən qiymətli xəzinəsinin saxlandığı Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat Muzeyi isə şəhərin ən estetik binalarından birində, çox gözəl bir məkanda - Fəvvarələr meydanında yerləşir. Muzeyin 30 əsas və 10 yardımçı zalında 3 mindən artıq əlyazma, nadir kitab, illüstrasiya, portret, heykəl, miniatürlər, yazıçıların xatirələri və digər ekspozisiyalar toplanıb.

Poeziyamızın klassiki Nizaminin "İsgəndərnamə" poemasının 1413-cü ildə yazılmış əlyazması muzeyin fəxri hesab olunur.

Yaşının azlığına görə Bakı Müasir İncəsənət Muzeyini "gənc" muzey adlandırmaq olar. Muzey 2009-cu ildə açılıb. Burada əsasən azərbaycanlı rəssam və heykəltaraşların, o cümlədən Səttar Bəhlulzadə, Böyükağa Mirzəzadə, Elmira Şahtaxtinskaya, Tahir Salahov, Ömər Eldarov, Nadir Əbdürrəhmanovun əsərləri toplanıb. Muzeyin dizaynının ideya müəllifi rəssam Altay Sadiqzadədir. Muzeydə uşaq incəsənəti zalı, kitabxana, həmçinin restoran, videozal və art-kafe fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva və UNESCO-nun Baş katibi Koşiuro Matsuura muzeyin açılışında iştirak ediblər.

*Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"*